

Krenulo je od male pukotine na slici. Restauratori su otkrili da je ispod portreta Marije Ghetaldi Gondole još jedan portret - druge žene. Ostaje enigma tko ju je i zašto preslikao...

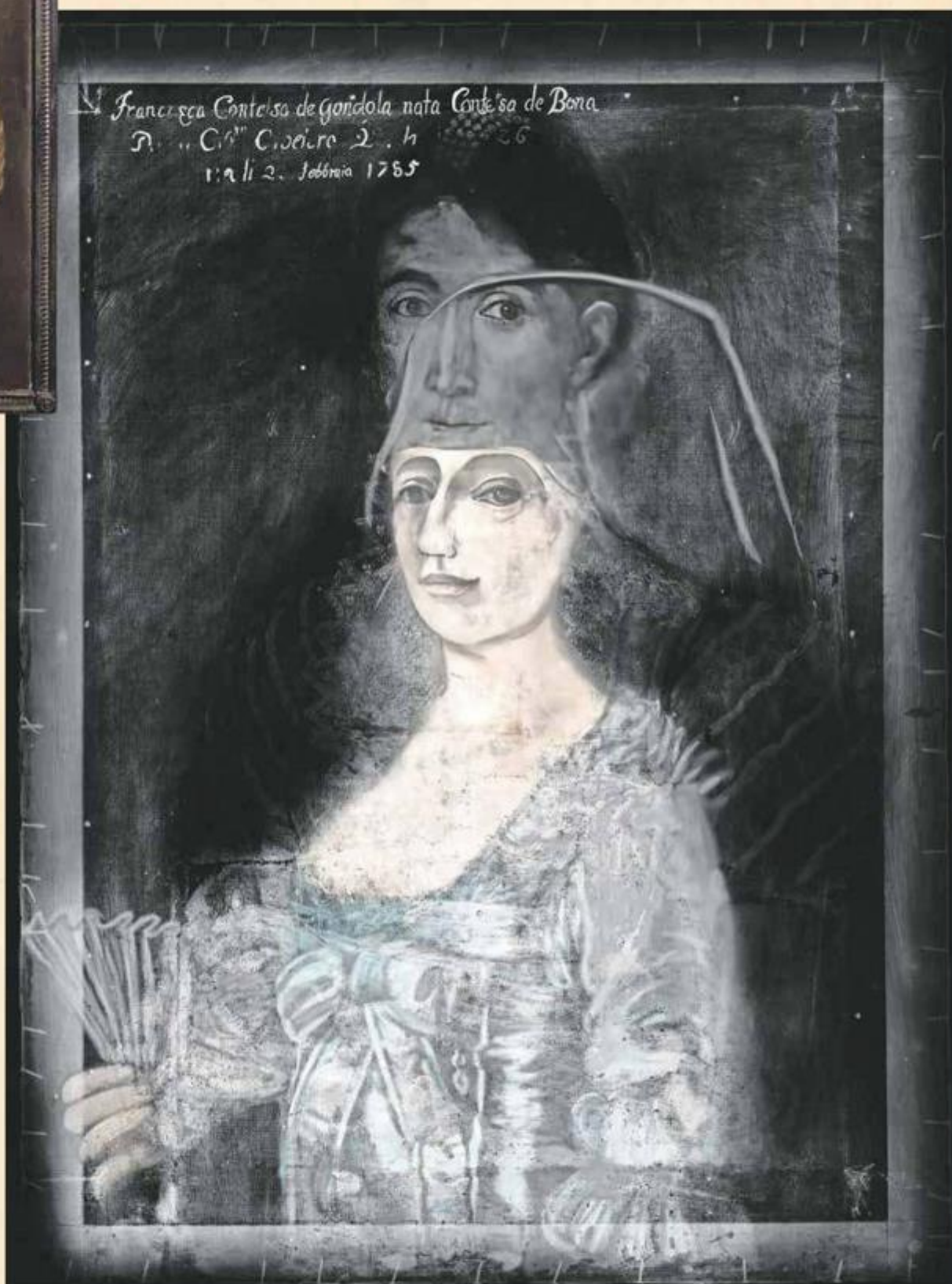
NEOČEKIVANI OBRAT U SANACIJI JEDNE OD NAJVREDNIJIH UMJETNINA KOJE SE ČUVAJU U KNEŽEVU DVORU U DUBROVNIKU

ROMINA PERITZ

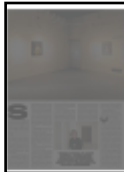

BOŽO RADIĆ / CROPIX

TAJNA PORTRETA GUNDULIĆEVIH NASLJEDNIKA

Sve je krenulo od male pukotine na portretu ugledne dubrovačke gospode Marije Ghetaldi-Gondole slikara Carmela Reggia iz oko 1812. koju je bilo neophodno sanirati. Jer ipak se radilo o jednoj od najvrednijih umjetnina koje se čuvaju u Kulturno-povijesnom muzeju u Kneževu dvoru u Dubrovniku.

Trebao je to biti rutinski zahvat, no restauratori u Dubrovniku primijetili su, posve neočekivano, jedan nesvakidašnji detalj na slici: tamni obris oka koji se nazire na području vrata portretirane žene. Poslali su potom sliku u Zagreb na dodatna snimanja koja su pokazala da se ispod portreta Marije Ghetaldi-Gondole krije još jedan portret - druga žena. Tko je ona? I zašto je njezin lik preslikan?

Ono što je uslijedilo pretvorilo se u pravu detektivsku priču koja je razotkrila dosad nepoznate veze između nekoliko slika koje godinama vise u stalnom postavu dubrovačkog muzeja, ali otvorilo i neka nova pitanja na koja još uvijek nema odgovora. O svemu tome govori izložba "Pogled kroz

portret Marije Ghetaldi-Gondole" koja je ovih dana otvorena u Kneževu dvoru u Dubrovniku, u organizaciji Dubrovačkih muzeja i Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Kako tumači Lucija Vuković, autorica izložbe, o ženama općenito iz vremena nastanka prvog, preslikanog portreta, bila je to još Dubrovačka Republika, vrlo malo znamo. Rijetko se spominju u pisanim izvorima kojima danas raspolažemo, tek se navode osnovni podaci, kada su rođene, za koga su se udale i kada su umrle.

Međutim, imali su sreću. Već na rendgenskoj snimci uočen je djelomice vidljiv natpis u gornjem lijevom kutu slike.

"Izuzetna kvaliteta fotografija i uvećanja omogućila su da veći dio natpisa bude pročitao, što je pomoglo pri identifikaciji portretirane. Pokazalo se da je riječ o portretu druge žene, koji je naslikao drugi slikar", priča Lucija Vuković.

Ta druga žena je Frana Gondola rođ. Bona. "O njoj nismo znali ništa", kaže kustosica.

Ipak, iz literature i izvora uspjela je doći do nekih podataka o njoj: rođena je oko 1723. godine u jednoj od najuglednijih dubrovačkih vlastelinskih obitelji Bona, kao kći Marina i Ane Bona rođ. Menze. Njezini preci od 14. stoljeća obavljaju najviše dužnosti u Dubrovačkoj Republici, redovno se spominju u brojnim diplomatskim misijama te se ističu u vojnoj službi, a rod je dao više pje-

snika čija su djela nezaobilazna u našoj književnosti, poput Miha Marinova Bone, s nadimkom Babulinović (Babulino).

O Mariji Ghetaldi-Gondola pak ima više podataka, a sama izložba, kaže njezina autorica, bila je povod da se pozabavi detaljnije njezinim životom. Obitelji Gondola, Ghetaldi, kao i Natali u kojoj je rođena Marija Ghetaldi-Gondola, inače, istaknuti su du-

brovački vlastelinski rodovi koji su iznjedrili brojne državne dužnosnike, diplomate, književnike i znanstvenike. U stalnom postavu Kulturno-povijesnog muzeja u Kneževu dvoru muški su portreti izloženi u predsoblju reprezentativnih salona, među portretima vlastele te ostalim slikarskim djelima i pokuštvom iz 18. stoljeća. Portret Marije Ghetaldi-Gondola izložen je u Glazbenoj dvorani, ta-

koder na katu Dvora, jer je Marija portretirana u svečanoj plesnoj haljini, držeći u ruci bilježnicu u koju su se upisivala imena plesača i redoslijed plesova.

Rođena je 1774. godine kao pripadnica dubrovačkoga vlastelinskog roda Natali, u Rusiji, gdje joj je otac bio u vojnoj službi.

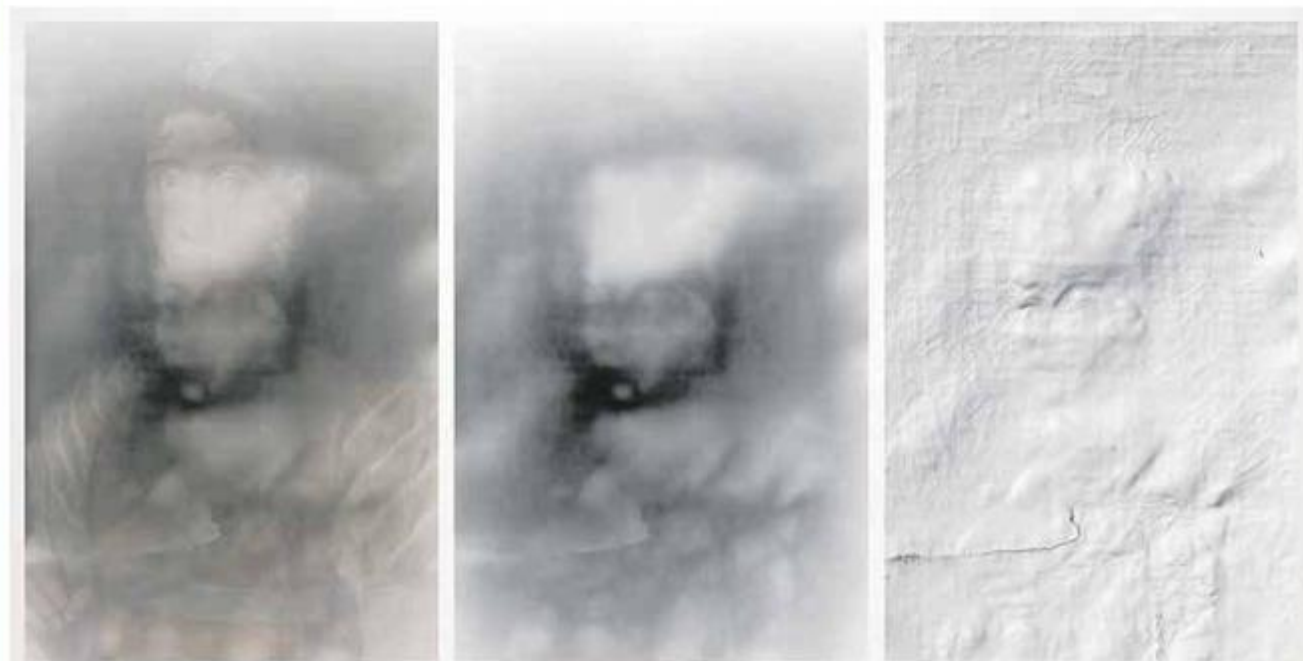
Udala se 1794. godine za Frana-Augustina Matova Ghetaldi-Gondolu, no bila je samo četiri godine u braku jer joj je suprug 1798. godine prerano preminuo. Bila je obrazovana, rado viđena u dubrovačkim intelektualnim krugovima. Aktivno je sudjelovala u društvenom životu Grada još kao djevojka i dobra prijateljica Marije (Marijete) Giorgi-Bone, najstarije kćeri Marije Giorgi-Bone, koja je u svojem salonu okupljala sve viđenije dubrovačke gospode. Iz jednog njezina pisma saznaje se da živi samo za karnevalske dane koji su se u Dubrovniku s nestrpljenjem iščekivali. Nakon što je postala udovica, opisuje ju se kao nasljednicu vrijednih imanja i kuće u Beču, koji su joj osigurali ugodan život. Iako je s braćom dijelila republikanska uvjerenja, bila je bliska francuskoj vlasti. General Delzons, koji je sudjelovao u zauzimanju Dubrovačke Republike 1806. godine, bio joj je osobni prijatelj. Dubrovački tiskar Petar Frano Martecchini 1840. godine posvetio joj je svoje izdanje Sunčanice Ivana Gundulića. Preminula je 10. lipnja 1861. godine u

"OVAKVO OTKRICE JE ZAISTA RIJETKO I, ZAHVALJUJUCI PONAJPRIJE SUVREMENIM ISTRAŽIVAČKIM METODAMA, PRUŽILO MI JE MOGUĆNOST ZA DALJNJA ISTRAŽIVANJA"

TKO JE TA ŽENA? I ZAŠTO JE NJEZIN LIK PRESLIKAN? ONO ŠTO JE USLIJEDILO, PRETVORILO SE U PRAVU DETEKTIVSKU PRIČU KOJA JE RAZOTKRILA NEPOZNATE VEZE IZMEĐU VISOKOG DRUŠTVA

UGLEDNA NASLJEDNICA
 Portret Marije Ghetaldi-Gondole, 3D fotogrametrija. Koliko se doznalo o njezinu životu, Marija je bila obrazovana i rado viđena u dubrovačkim intelektualnim krugovima. Nakon što je postala udovica, naslijedila je vrijedna imanja i kuću u Beču, koji su joj osigurali ugodan život

dubokoj starosti.

O njezinu portretu u Kneževu dvoru ne zna se mnogo. U inventarnim knjigama muzeja nema podataka o provenijenciji slike, dok je u literaturi naveden podatak da je slika 1950. godine otkupljena za muzej od poznatog dubrovačkog pravника, pisca, kulturnog djelatnika i kolekcionara dr. Ernesta Katića.

Portret je pripisan Carmelu Reggiu (? - 1819.) koji je uz Petra Katusića i Rafa Martinija istaknuti predstavnik dubrovačkog, ali i hrvatskog klasicističkog slikarstva. Rođen je u Palermu, a u Dubrovnik je došao na samom početku 19. stoljeća na poziv skupine građanskih intelektualaca. Portretirao je brojne Dubrovčane te slikao djela sakralne i mitološke tematike. Umro je u Dubrovniku 1819. godine u siromaštvu i pod nerazjašnjenim okolnostima.

Istraživanja vezana za otkriće portreta Frane Gondole donijela su, međutim, još neka otkrića, a odnose se na međusobne veze osoba iz visokog dubrovačkog društva čiji se portreti nalaze u Kneževu dvoru.

"Pokušavajući saznati što više podataka o portretiranoj, u literaturi i izvorima pronašla sam podatak da se Frana Gondola 1754. udala za Sigismunda-Dominika (Šiška) Sigismund-Matova Gondolu (1712. -1800.), izravnog potomka slavnoga baroknog pjesnika Ivana Gundulića (Gondola) zvanoga Mačica (1589. -1624.), odnosno njegova prauka, ujedno

i posljednjeg muškog člana ove obitelji.

Šiško Gondola je bio carski komornik, vitez zlatnog ključa i tajni carski dvornik te jedan od utemeljitelja bečke masonske lože Zu den drei Kanonen 1742. godine i njezin starješina 1744. godine. U Beču je imao palaču koja mu je donosila znatne prihode te je često boravio ondje zbog različitih navedenih službi koje je obavljao. Pretpostavlja se da je i portretiran u Beču, jednako kao i Frano-Augustin i Frana. Budući da u Zbirici slikarstva Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja, koju vodim, postoji Portret Šiška Gondole, koji je naslikao austrijski slikar Franz Xaver Span, nije mi bilo teško povezati ova dva portreta", govori Lucija Vuković.

No, u zbirci, kako tumači dalje, postoji još jedan portret istog autora, onaj Frana-Augustina Ghetaldi-Gondole.

"Saznajući iz literature i izvora više podataka o portretiranim, postalo je vidljivo da je Frano-Augustin Šiškov nećak. Budući da Šiško nije imao djece, 1787. godine, dvije godine nakon smrti supruge Frane, posvojio je nećaka, sina svoje sestre Katarine Gondole ud. Ghetaldi, Frana-Augustina, koji je naslijedio ujakovo prezime i imanje. Godine 1794. Frano-Augustin se oženio za Mariju Ghetaldi-Gondolu, portretiranu na slici od koje je cijela naša priča i krenula. Njihove portrete imali smo sve dakle u zbirci, no ranije nisu bili prepoznati kao da pripadaju jednoj cjelini i da su povezani. Također, saznali smo kako ti ljudi, koje smo s Franom spojili preko arhivskih podataka i literature, izgledaju".

Trebalo je utvrditi i tko je autor preslikanog portreta Frane

"RENDGENSKO, ULTRAVIOLETNO I INFRACRVENO SNIMANJE SE KORISTI I U FORENZICI. TIM SMO METODAMA DOŠLI DO TIH RENDGENSKIH SNIMAKA GDJE SE VIDJELA DRUGA OSOBA"

Gondole.

"Istražila sam tada i ranije konzervatorsko-restauratorske zahvate na ovim djelima, izvedene u Restauratorskom zavodu Hrvatske 1988. godine, tijekom kojih je ispod podstavnog platna na pozadini slika pronađena signatura slikara Spana i godina 1786. Iako istraživanja neinvazivnim konzervatorsko-restauratorskim metodama do tada nisu bila pokazala postojanje signature na poledini portreta Frane Gondole, očekivali smo ju i nadali joj se. Konačno, tijekom daljnjih konzervatorsko-restauratorskih radova, signatura i datacija Franza Xavera Spana pronađene su ispod podstavnog platna na poledini i ove slike".

O životu autora portreta Franzu Xaveru Spanu malo je toga poznato. Iz kratke biografske bilješke saznaje se tek da je kao slikar djelovao u Salzburgu između 1760. i 1763. godine te da je ondje ostavio nekoliko portreta

Katalog njegovih djela čine i slike iz Dubrovačkih muzeja, Portret Sigismunda (Šiška) Gondola i Portret Frana Augustina Ghetaldi-Gondola. Nova otkrića, ističe Lucija Vuković, obogatila su spoznaje o Spanovu opusu za još jedan dotad nepoznati portret, onaj Frane Gondole rođ. Bona, danas zastrt kasnijim portretom

Marije Ghetaldi-Gondole rođ. Natoli.

"Budući da su nabrojani portreti potpisani Spanovom rukom i datirani u 1786. godinu, može se pretpostaviti da je slikar nakon Salzburga boravio u Beču, u kojem su portretirani posjedovali palaču i zasigurno poslovno i privatno često boravili".

Kao kustosicu ovo ju je otkriće, priznaje, Lucija Vuković, posve iznenadilo.

"Ovakvo otkriće je zaista rijetko i, zahvaljujući ponajprije suvremenim istraživačkim metodama i interdisciplinarnoj suradnji s kolegama iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, pružilo mi je mogućnost za daljnja istraživanja. Na temelju natpisa, dimenzija slike i neupitno jednakog slikarskog duktusa omogućena je kontekstualizacija ovog portreta unutar Zbirke slikarstva. Također, ovo je doprinos spoznaja o životu i djelu slikara Franza Xavera Spana. Izuzetno je bila vrijedna suradnja i razmjena podataka s austrijskim kolegama, iz Salzburg Museum i i Salzburg Residenz gdje se, koliko nam je poznato, jedino čuva još nekoliko Spanovih slika. U istrazi je, uz mene, sudjelovao veliki tim stručnjaka Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Dubrovniku i Zagrebu. Istaknula bih Ljuba Gamulina, Nađu Lučić i Barbaru Knežević-Kuzman, koja je bi-

la i voditeljica konzervatorsko-restauratorskih radova. Istraga je započela 2023. godine, kroz zajedničku interdisciplinarnu suradnju smo nadopunjavali rezultate istraživanja i "slagali kockice". U istraživanju su pomogli i kolege iz Arhiva Dubrovačke biskupije, Državnog arhiva u Dubrovniku te Salzburg Museum i Salzburg Residenz. Istraga je zasad zaključena izložbom, ali otvoren je prostor za daljnja istraživanja. Na koncu ostaje tajna zbog čega se Marija Ghetaldi-Gondola dala preslikati preko postojećeg portreta. Odgovor na to pitanje možda nikada nećemo niti dobiti..."

Au samom otkrivanju portreta u HRZ-u su se, kako je rekao Ljubo Gamulin u povodu izložbe u Kneževu dvoru, koristili metodama forenzike.

"Kad slike dođu na restauraciju i konzerviranje u Hrvatski restauratorski zavod, produ fotografsku i drugu dokumentaciju. Zapravo, po meni je to najzanimljiviji dio našeg fotografskog posla jer, osim što radimo klasičnu fotografiju, imamo rendgensko, ultravioletno i infracrveno snimanje. To je nešto što se koristi u forenzici. Tako smo, snimajući ovu sliku, došli do tih rendgenskih snimaka gdje se vidjela druga osoba. Ovo se ne događa često, međutim, svaka slika koja dođe kod nas prođe te faze snimanja... Puno puta slikar želi nešto napraviti, popraviti, nešto novo nacrtati pa se to onda vidi kroz te snimke... Ponosim sam na ovu cijelu priču, a ovim klasičnim metodama dodali smo fotogrametriju. Dakle, uz pomoć velikog broja fotografija, njih više od 300, uspjeli smo isto tako rekonstruirati nevidljivi lik", objasnio je Gamulin. ✓